

1945 — 1960
PATNÁCT LET LIDOVÉ DEMOKRATICKÉHO
ČESKOSLOVENSKA

Václav Vaněček*)

Doba patnácti let je v historii úsek velmi krátký. Ale díváme-li se na tisícileté dějiny našich národů, nenajdeme období, které by bylo významnější, slavnější a bohatší na základní proměny, jaké vskutku zaslouží názvu proměn historických, než období posledních 15 let. Mnohé nasvědčuje tomu, že právě léta 1945—1960 tvoří jistý uzavřený celek. Ovšem dějiny jdou dále, jde dále i socialistická revoluce, jejíž počátek v naší vlasti do těchto let spadá. Teprve léta další nám definitivně ukáží, kde byly hlavní mezníky v tom dění, které znamená také u nás přechod od kapitalismu ke komunismu a jež bude mít jistě — z hlediska příštího dějepisu — svou periodisaci nejen národní či kontinentovou, nýbrž přímo světovou.

Ale jedno je jisté už dnes. Pro národy český a slovenský oněch 15 let, jež nás dělí od konce druhé světové války, přineslo v každém směru převrat, jaký v zemích jimi osídlených nemá vůbec obdoby, a to ani co do tempa, v jakém se odehrával a odehrává, ani — a to ovšem je nejdůležitější — co do hloubky změn, ke kterým už došlo a dále dochází. Nikdy dosud také nezapojily se národy český a slovenský tak intenzivně a tak aktivně do světových dějin, a to do jejich nejpokrokovějšího proudu, a nikdy nedocílily v těchto dějinách úspěchů čestnějších než právě v těch událostech, jejichž počátek spadá do roku 1945, do onoho jara, v jehož průběhu Sovětská armáda po obrovském vítězném pochodu od Volgy a Kavkazu k Dunaji a Labi osvobodila posléze z drápů německých fašistických okupantů i naše země.

V době před dvěma tisíciletími započal sice v zemích, jež se pak staly vlastí Čechů a Slováků, rovněž proces nesmírné historické důležitosti: bylo to překonávání posledních stupňů prvotně pospolné společnosti, na němž se do značné míry podílel svět otrokářské antiky, totiž působením ať už přímým či nepřímým, „světovládné“ tehdy říše Římské. Ale trvalo plné jedno tisíciletí, než tento proces proběhl a než jej dovršili

*) Slavnostní projev k patnáctému výročí osvobození Československa Sovětskou armádou pronesený na shromáždění pracovníků Ústavu státu a práva Československé akademie věd dne 7. května 1960.

naši slovanští předkové tím, že v osmém a devátém století dospěli k třídní společnosti, k raně feudálnímu státu jako první formě vykořisťovatelské společnosti a současně i ke státu a k právu.

Vyžadovalo dalších dvou až tří století, než se podařilo tento řád v obyvatelstvu našich zemí jakž takž upevnit a zapojit naše země plně i do kulturní soustavy Evropy a tím i tehdejšího civilisovaného světa procesem christianisace, který měl za cíl ideologicky upevnit panství vykořisťovatelů a jehož nepříznivých důsledků se zbavit zůstalo zůstaveno až dnešku a vlastně ještě i příštím desetiletím.

Po novém půltisíciletí jako příprava dalšího historického zvratu bylo zapotřebí doby nejméně 150 let, než se v lůně feudalismu vytvořily u nás výrobní i jiné vztahy kapitalistické a než tyto vztahy uzrály tak, aby feudální řád mohl být vystřídán řádem jiným, druhou u nás společenskou formací vykořisťovatelskou, kterou zlikvidovat připadlo již nám, a to v podstatě právě v oněch 15 letech, které se před námi dovršují v těchto dnech.

Náš lid má revoluční tradici velkou a bohatou. Mezi sociálními hnutími je v našich dějinách souvislá linka. Listem nejslavnějším je tu revoluční hnutí husitské, které v době, kdy feudální společnost procházela první mohutnou všeobecnou krizí, otřáslo samými základy panujícího řádu a bylo pak vzpruhou a posilou i řadě jiných hnutí ve stoletích následujících, u nás i jinde. Ale k vyvrcholení těchto tradic, k jejich vyústění v proces, jehož objektivním a reálným smyslem bylo ne pouze strhnout s o u d o b é okovy, ne pouze rozmetati daný řád vykořisťovatelský, nýbrž zbavit se systému vykořisťování v ů b e c, a nadto položit základy k společenské soustavě zcela odlišné a učinit tak ruku v ruce s jinými zeměmi a národy ve světovém měřítku — k tomu došlo u nás až v polovině 20. věku, v době, jejímiž svědky a činnými účastníky jsme se stali. A není to nic menšího než právě tyto události, a v tom zejména jejich počátek na jaře r. 1945, co po uplynutí 15 let dává nám podnět k tomu, abychom se nad nimi zamyslili. Činíme tak ne proto, abychom planě oslavovali, nýbrž proto, aby přehledka toho, co bylo vykonáno, byla nám pobídkou k úsilí novému a stále stupňovanému; aby vědomí mimořádné historické role, kterou má naše doba, pomohlo ještě více zjasnit náš pohled do budoucnosti; aby zkušenosti z roků revoluce, jež až dosud proběhly, mohly ještě více upevnit náš postoj k novým úkolům, které nás čekají.

Období přechodu od kapitalismu k socialismu a posléze ke komunismu, do něhož uplynulých 15 let náleží jako kapitola zatím nejpozoruhodnější, je období zvláště složité, k jehož zpracovávání z nejrůznějších hledisek se bude vždy znovu a znovu vracet věda, ať již po stránce všeobecně historické nebo po stránce t e o r i e státu a práva, či např. z hlediska dějin státu a práva. Každá doba bude mít jistě na těchto 15 let v detailech poněkud jiný pohled, ale jedno zůstane asi v celkovém hodnocení vždy —

i když nevíme, co nám ještě budoucnost přinese — v podstatě stejné: totiž hodnocení, že se zde odehrála hrdinská vstupní fáze největšího převratu našich dějin, převzetí moci pracujícím lidem a likvidace vykořisťování člověka člověkem v našich zemích; že to nebylo nic menšího než legendární předstupuň komunismu.

Jeden z nejdůležitějších pohledů na tuto dobu od osvobození z nacistické poroby ku prahu komunismu bude nesporně pohled právněhistorický. Je třeba zmínit se o něm proto, že hovořím na půdě ústředního právníckého pracoviště v našem státě. Právě zde stojí před námi nemalé úkoly. Už dnes jsme s to formulovati některé nejzávažnější problémy, pro jejichž zpracování bude nezbytné vyhraditi důležité místo v rámci Ústavu práva ČSAV v plánech jeho Kabinetu dějin státu a práva ČSSR. Už dnes naše právní historie k řešení některých z těchto témat přistupuje, ač nemá ještě odstup, který jediný je zárukou spolehlivého hodnocení. Jsme si jisti, že otázky revolučních přeměn politických a právních institucí po r. 1945 u nás budou právněhistorickými tématy stále závažnějšími a že zejména také vývoj od r. 1948, tedy vývoj nejnovější, bude nezbytno již v nejbližší době pokusiti se jak podrobně analysovat, tak i syntheticky shrnout.

Cílem zde bude ukázat, jaký podíl na celém tom epochálním společenském převratu mělo přetváření institucí politických i právních, jaký přínos znamenala v naší socialistické revoluci naše lidová demokracie, která v krátké době 15 let ze zemí takřka koloniálně po 6 let předtím zotročených imperialistickým útočníkem dovedla vytvořit druhý socialistický stát světa, Československo z r. 1960.

Avšak tím již dostáváme se k tomu, co v letošních zvláště významných oslavách výročí našeho osvobození Sovětskou armádou nemůže netvořit hlavní jejich obsah: k úspěchům, jichž naše národy ve své krásné vlasti až dosud v budování nové společnosti dosáhly, k přehledce toho, co v tomto boji za nový svět již pevně máme v ruce.

V rámci dnešní slavnosti, která má i své přirozené meze časové, nelze ovšem mluvit než velmi všeobecně, tj. s nebezpečím přílišné abstraktnosti. Je proto třeba zdůraznit, že vše to, co si o úspěších těchto prvních našich 15 let řekneme, nabude svého pravého významu a skutečného dosahu teprve tehdy, jestliže za vším tím stále budeme vidět pracujícího člověka, který byl vlastním hrdinou revolučních proměn a je i hlavní postavou jejich hrdé přehlídky dnes, po 15 letech od osvobození.

Kdo jiný to byl než dělníci a dělnice v tisícových zaměstnáních na závodech, u strojů a na stavbách, na závodech už socialistických; kdo jiný než naši zemědělci, a v tom zase především rolníci-družstevníci, při všech jejich mravenčích pracích ve výrobě rostlinné a živočišné; kdo jiný než nesčetní pracovníci straničtí a odboroví, muži a ženy činní ve státním aparátě a zejména v národních výborech všech stupňů; obětaví

občanští brigádníci s milióny dobrovolných hodin na nesčetných pracovištích; vědci ve svých pracovních a poradních síních; zdravotníci u lůžek nemocných; učitelé za katedrami; vojáci ve svých útvech; spisovatelé u psacích stolků, výtvarníci a umělci ve svých ateliérech, novináři v redakcích; mládež, která se učí a vzdělává ve školách všech stupňů neznajíc už stínů minulosti — krátce všichni ti, jejichž souhrn začíná tvořit nový, socialistický národ a pro něj jsou charakteristická všechna ta nová a nebývalá společenská zapojení, nové a donedávna ještě zdánlivě utopické vztahy, situace, funkce a organizační útvary s novými metodami, formami a stylem práce, v nových povinnostech a odpovědnostech, krátce vše to, v čem jsou zárodky nového člověka, člověka pracujícího v kolektivech socialistického a brzy už komunistického typu.

V letech 1945—1948 vedle otázky moci ve státě, otázky nejpřednější, současně a paralelně byla řešena otázka nejhlubších přeměn v ekonomické základně naší společnosti. Víme dobře, že v únoru 1948 obě bylo s definitivní platností vyřešeno vítězně, a to cestou vývoje v podstatě pokojného. Ke všemu, co se naplno rozvinulo potom, základy byly položeny hned v prvních letech po osvobození Sovětskou armádou. Bylo to zespolečenštění výrobních prostředků, industrializace zaostalých částí státu, přeměna našeho zemědělství, důsledná demokratizace státního zřízení, vyšší stupeň řešení národnostní otázky, nahrazení starého práva novým a kulturní revoluce. Jen díky tomu mohla revoluce národní a demokratická přerůst v revoluci socialistickou. Jen díky tomu velká zatěžkávací zkouška lidové demokracie v únoru 1948 dopadla tak skvěle.

„Očišťující bouře“ Února, jak o ní hovoří K. Gottwald, otevřela u nás dokořán bránu výstavbě socialismu. To, co následovalo potom, je přímo rozlet k cílům, které v dosavadních poměrech mnohým se zdály nerealné a měly dotud obdobu jen v jedné zemi světa, v Sovětském svazu.

V každodenním vytrvalém zápolení nového se starým, v urputném boji se zavlým třídním nepřítelem, který se neštítel žádného prostředku, aby cestu k socialismu znesnadňoval, když již znemožnit ji nebylo v jeho silách, bylo pod vedením KSČ dobýváno pozice za pozicí až k situaci, kterou lze dnes charakterizovat tak, že po boku národů Sovětského svazu, jenž již socialismus vybudoval a řady ostatních zemí, které k němu neúchylně spějí, octly se dnes národy český a slovenský svým nástupem k vyspělému socialismu v popředí dějinného vývoje celého světa, v přední linii poslední bitvy lidstva za lepší zítřky.

Již před Únorem v několika etapách, vyznačených charakteristickými soubory politických zásad a právních předpisů, vybudovali jsme základy k systému lidové demokracie. Příznačné byly pro tyto etapy jednak Košický vládní program z dubna 1945, jednak Budovatelský program třetí vlády Národní fronty Čechů a Slováků z července 1946. Po Únoru 1948

následovalo soustavné upevňování a zajišťování moci dělnické třídy u nás, důsledné uskutečňování socialistické přestavby našeho hospodářství a vytváření podmínek pro provedení socialistické kulturní revoluce. Závažnou roli měla zde Ústava 9. května z r. 1948, která zejména v prvních letech své platnosti představovala nejen soubor základních právních norem lidové demokracie, nýbrž i politickou směrnicí prvních úseků cesty k socialismu. V průběhu jednoho desetiletí bylo vytčených cílů dosaženo. Dálo se to u vědomí, že je to u nás lidová demokracie, která plní funkce diktatury proletariátu a byla zde v této formě realizována Leninova poučka, že diktatura proletariátu je pracující lid v čele s dělnickou třídou organizovaný ve stát. XI. sjezd KSČ mohl zejména už konstatovat, že náš státní a hospodářský aparát odpovídá socialistickému charakteru našeho státu.

Příznačným se tu stal zvláště ohromný rozvoj hospodářsky organizátorské a kulturně výchovné funkce lidově demokratického státu. Nový státní aparát byl a je dále budován na principu nejtěsnějšího spojení s masami pracujících, jejichž dobru má sloužit a jejichž zájmy vyjadřuje. Zejména od celostátní konference KSČ z r. 1956 šla nebývalým tempem vpřed nová organizace našeho hospodářství i prohlubování socialistické demokracie, zvláště pokud jde o posilování soustavy národních výborů jako masových organizací pracujících a jako orgánů společenské samosprávy.

Pokud jde o právo, v prvních šesti letech od osvobození krok za krokem musela být přetínána tisícera vlákna onoho přediva právních předpisů, kterými buržoazní společenský řád zabezpečoval svoji existenci a zajišťoval se před silami pokroku. Nezapomeňme, že tehdy právě staré anebo všeliké ty staronové právní normy představovaly, jak výstižně na to v r. 1946 narazil Václav Kopecký, hradby, šance, bašty a zákopy, v nichž se opevňovaly a za něž se kryly síly minulosti, síly reakce. Postupnými, ale současně od počátku v jádře revolučními změnami v právu, od využívání toho, co bylo pro nás ze starých norem k novým účelům použitelné, přes zákonodárství odrážející nové a nové zisky a vymoženosti dělnické třídy, cestou odstraňování všeho, co překáželo a nastolování nových norem a celých jejich souborů zejména v období právníkové dvouletky 1949 až 1950, dospěli jsme posléze v právě uplynulých letech padesátých tohoto století k zcela novému obrazu právního řádu: k nové velké budově práva, která je sice, jak je to přirozené, stále ještě poznamenána mnohými mateřskými znaménky právních systémů starších, ale je přitom odrazem již zcela nových vztahů a pomáhá tvořit novou společnost.

Už při desátém výročí osvobození, v r. 1955, mohlo být konstatováno, že náš stát vítězně se už vyrovnal s problémem rozbití státního aparátu někdejší kapitalistické republiky i s otázkami nastolení nového právního systému odrážejícího sociální vztahy společnosti budující socialismus.

V historickém pohledu bije zde do očí zvláště boření starého státního aparátu a jeho nahrazování, etapa po etapě, státním aparátem, v němž by se stále více uplatňovala ve smyslu socialistického demokratismu budovatelská aktivita mas. I to byl zjev, který v dosavadních našich dějinách neměl opravdové obdoby. Snad došlo u nás k čemuś velmi vzdáleně analogickému kdysi v druhé polovici 18. století. Avšak žádný vykořisťovatelský systém nepohrdl nikdy tak docela aparátem předchozího řádu společenského. Po r. 1848 mnohého z toho, co bylo vybudováno předtím, bylo použito. Po r. 1918, kdy ovšem změnila se jen forma státu a buržoazie česká a slovenská vystřídala buržoazii německou a maďarskou, zůstala povaha státního aparátu stejná jako předtím. Naproti tomu v uplynulých patnácti letech nastoupilo v tomto směru něco zcela nebývalého. Ne pouze cíle se změnily, nýbrž i samy prostředky a organizační formy. Hned v r. 1945 (a vlastně kořeny toho byly už za války) vznikla jednak Národní fronta jako organizační forma a zevní výraz semknutí všech sil, jež se chystaly odpoutat od staré společnosti; jednak národní výbory jako základ lidové, opravdu lidové demokracie.

Už za Slovenského národního povstání v r. 1944 vykrystalizovaly principy takového uspořádání vztahu mezi Čechy a Slováky, aby na jedné straně zaručena byla svébytnost národa slovenského a na druhé straně zajištěna byla jednota republiky jako státu dvou rovnoprávných bratrských národů.

Dnes jednou ze skutečností nejradostnějších je to, že jako závěr patnáctiletého vývoje, jako skutečná tečka za velkolepým rozvojem dosavadním, přicházejí nám některá nová opatření naší strany a vlády, jež vyúsťují v nové závažné zákonodárné akty. Změny v ústavě, v systému národních výborů, v územním uspořádání, v našem hospodářství a v naší společnosti vůbec, jak je přináší rok 1960, jasně směřují k vyšším formám socialistického života a jsou nezvratným svědectvím o tom, že cesta kterou jsme prošli, byla správná, neboť to byla cesta boje za cíl historicky zákonitý. Od ústavy cesty k socialismu k ústavě cesty ke komunismu: nemůže být krásnějšího vyjádření proměn, jež se u nás udály od r. 1948.

Avšak vraťme se nyní k tomu, v čem bylo a je vlastní jádro a historická podstata změn právě nastíněných. Miním tím ekonomiku naší republiky. Zde proměnilo se vskutku vše, a to tak, že ze staré soustavy kapitalismu nezůstalo dnes živého skoro nic. Ukázalo se, že moc v rukou lidu, vedeného svým předvojem, dělnickou třídou, v čele s komunistickou stranou, vede k socialismu železnou logikou dějin. Stal se i u nás onen „zázrak“, který pozorovatelé ze zahraničí s údivem viděli už po první světové válce v Rusku, že totiž otázka budování nového státu a nové společnosti stala se základním zájmem pracujícího člověka jako takového, stala se záležitostí prakticky všech lidí, záležitostí mas. Jinak nelze vysvětlit to, že v době tak

historicky krátké, jejíž přehlídku dnes konáme, přešlo se u nás z nejtemnější vlády nejhorší kliky vykořisťovatelů, jakou představovali okupanti, přes odpor vykořisťovatelských tříd domácích k nejpokročilejšímu zřízení společenskému, jaké kdy svět znal a jímž je socialismus, dnes u nás v hlavních rysech hotový.

V průběhu plánovitě řízených etap, jaké představovala jednak dvouletka, jednak obě pětiletky, rozvinuli jsme nový, socialistický způsob výroby, podnikli jsme přestavbu svého průmyslu, zatlačili jsme do pozadí a pak převahou zlikvidovali prvky hospodaření kapitalistického, a to s takovým úspěchem, že posléze socialistické výrobní vztahy zvítězily i v zemědělství, na naší vesnici. Socialistickou industrializací přeměnili jsme zejména také Slovensko v rovnocenného partnera tzv. historických zemí. Projevil se přitom nesmírný rozmach tvůrčích sil lidových mas, které poprvé v dějinách našich zemí pocítily, že počínají pracovat nikoli pro kohosi jiného, nýbrž pro sebe samy, pro celek, jehož samy jsou hlavní a rozhodující složkou.

Hlavní oporou socialistické výstavby národního hospodářství stal se nikdy nebývalý rozvoj materiálově technické základny. Nejvýznamnějším rysem tohoto procesu bylo pak plánovité vedení celého hospodaření, *hospodaření* v nejširším a také v nejlepším smyslu slova; plánovitost nejen ve výrobě, nýbrž i ve spotřebě. Socialistické budování bylo podniknuto podle jednotné, všeobecné koncepce, do detailů promyšlené, za jednotného ústředního vedení — věc to v dosavadních společenských systémech neslýchaná. Jak všichni denně se o tom přesvědčujeme, výsledek byl ten, že došlo k ohromnému přímo zvýšení životní úrovně nejširších mas pracujícího lidu. Není dnes u nás žebráků, není chudiny. Během posledních deseti let stále hojněji vyskytují se v našem každodenním životě prvky nejen už socialistické, nýbrž komunistické, jak nejlépe dokazuje poskytování nejrozličnějších společenských služeb prostě podle potřeb beze zvláštní náhrady, např. v péči o zdraví lidu, v našem školství, v kulturních a vzdělávacích potřebách dospělých apod. Jsou to jevy přijímané dnes už naprosto samozřejmě masami našich spotřebitelů — a přece ještě do nedávna bylo to i u nás cosi stejně nemyslitelného jako dosud v zemích kapitalistických.

Vývoj šel tak rychle, že jsme dnes v mnohém směru co do výsledků svého hospodaření dohnali i nejpokročilejší kapitalistické země a že jsme se, pokud jde o životní úroveň lidu, dostali vůbec mezi přední země světa, přičemž však je třeba zdůraznit, že v každém směru jde tu o životní úroveň nového, vyššího typu, jejímž cílem je, vytvářet nového člověka; člověka, jakému bude přístupno nejen největší bohatství statků hmotných, nýbrž i nejširší a nejbohatší paleta statků kulturních: celé kulturní dědictví lidstva.

Úspěšný rozvoj materiálně výrobní základny našeho národního hospodářství byl v posledních letech podstatně ovlivněn dokonalým a všestranným využíváním nových vědeckých poznatků z oborů věd přírodních a technických. Byla to právě spolupráce výroby s vědou a technikou, co značně přispělo k onomu rozmachu výrobních sil, jehož konečným výsledkem bylo tak prudké stoupnutí životní úrovně lidu.

Avšak tím již dostáváme se k dalšímu komplexu jevů charakteristických pro 15 let právě minulých. Je to soubor změn ideologických, jež běžně nazýváme socialistickou kulturní revolucí. Patří sem převratné reformy škol všech stupňů; přeměna dosavadního školského systému třídně měšťáckého v soustavu jednotné obecně vzdělávací školy socialistické; přebudování vysokých škol v střediska výchovy nové inteligence z lidu vycházející a s lidem co nejtěsněji spjaté; orientace našeho umění slovesného i umění výtvarných k socialistickému realismu a tím k plnění závažných úkolů budovatelských; revoluční zapojení tvorby našich umělců v oblasti hudby a jiných umění múzických k cílům, jež jsou v souladu stejně s komunistickými zítřky jako s nejlepšími tradicemi národními; patří sem posléze nová orientace naší vědy a vytvoření nové organizace vědecké práce v měřítku celostátním, organizace, jež se rok od roku zdokonaluje a také ideologicky upevňuje a prohlubuje, organizace, v jejímž čele stojí i podle zákona ČSAV.

Východiskem pro tento komplex převratných změn bylo poznání, že právě odtud, z této oblasti lidské tvůrčí práce, může vzejít rozhodující příspěvek k bytostným změnám v charakteru člověka samého, člověka, jehož lepší příští je ve smyslu socialistického humanismu vlastním cílem všeho našeho snažení. To bylo prosazováno již na Sjezdu národní kultury v r. 1948. A bylo to pak plně rozvinuto na Sjezdu socialistické kultury v r. 1959, který vytyčil program *d o v r š e n í* kulturní revoluce u nás.

V soustavě naší výchovy důsledně byl proveden princip, umožnit co nejširší uplatnění všeho nadání, jež dřímá v lidových masách; umožnit rozvoj každého talentu a každé hřivny, jež je uložena v třídách a vrstvách, které dosud z kulturního rozvoje byly namnoze vylučovány hospodářskou soustavou staré společnosti, dopřávající se rozvíjet především talentům z privilegiovaných tříd, čímž se škodlivě zužovaly možnosti rozvoje národní kultury v celku.

Pokud jde o tvůrčí práci vědeckou, bouřlivý rozkvět, který vykazuje zejména druhá polovina období, jehož přehlídku dnes konáme, je zjevem zcela mimořádným. Marxismus-leninismus dal v této době opravdu křídla naší vědecké práci, a to křídla hned dvojí: metodou a cílem. Pracovní metodou našich vědců, a to v nejmladší generaci téměř již bez výjimek, stal se historický a dialektický materialismus. Cílem stalo se sloužení potřebám společnosti, předvídati tyto potřeby a pracovat v nále-

žitým předstihu před nimi. Věda počala — po vzoru vědy sovětské — sloužit člověku a jeho osvobození od útlaku a tísně, ať již se tento útlak objevoval až dosud v jakékoliv formě. V tomto směru převrat přímo od základů odehrál se na úseku věd společenských. Vědy o státu a právu jsou toho klasickým příkladem.

Vědecké poznání stalo se hlavním kritériem při rozhodování o základních otázkách vývoje naší společnosti již v tomto přechodném období od kapitalismu ke komunismu. Opora vědy v budování socialismu od počátku se jeví v analysách situace, jak je podnikala naše komunistická strana, stala se během let takřka denním chlebem nejen na poli ekonomiky, nýbrž i na řadě úseků jiných. Nejkrásnějším oceněním významu vědy pro naši společnost je zakotvení principu opření o vědu v návrhu naší nové ústavy.

Vědecké poznání osvědčilo se jako jedna z hlavních zbraní v boji za vítězství socialismu; osvědčilo se jako jeden z hlavních nástrojů pomáhajících překonávat neblahé dědictví minulosti, ať již po stránce jakékoli, nikoli pouze ideologické.

Vysoká společenskopolitická funkce vědy byla u nás jasně vyjádřena zvláště ve vývoji od r. 1952, kdy došlo ke zřízení Československé akademie věd, nejvyšší naší vědecké instituce. Byl tu dán počátek jednak rozsáhlé přestavbě vědecké organizace dosavadní, jednak budování soustavy vědeckého a technického výzkumu zcela nového, základního především, ale právě tak aplikovaného. Začala být budována zcela nová síť vědeckovýzkumných pracovišť, pro jejíž fungování základním vodítkem je princip těsného spojení vědy s praxí a úkol zajišťovati předstih vědy před potřebami společnosti. Jen náležité spjetí rozvoje našeho národního hospodářství s vědou, jen její spolehlivé opření o výkonnou vědeckovýzkumnou základnu, umožnilo ty perspektivy, které dnes u nás máme: totiž provést ve výrobě důslednou mechanizaci a automatizaci a směřovat k brzkému co nejširšímu uplatnění kybernetiky.

Systematické uplatnění principu plánování ve všech oborech naší činnosti nemohlo se zastavit ani před nejrůznějšími obory práce vědecké. Plánování osvědčilo se nejen ve výrobě hmotných statků, nýbrž i v práci duševní. To, co před 15 a ještě 10 lety zdálo se požadavkem utopickým, je nám dnes již samozřejmé: postup vždy a všude podle plánu. Podle plánu, jenž sám má povahu výsledku vědeckých úvah a podle potřeby nabývá charakteru právní normy; podle plánu, jehož realizace má své přesně vyvážené etapy a v němž krok za krokem je zajišťováno vše, čeho je zapotřebí k bezpečnému dosažení cíle. Po zásluze vyzvedl význam plánování a plánovitosti N. S. Chruščov právě při zahájení československé výstavy v Moskvě dne 2. května 1960.

Ptáme-li se, jaká to byla síla, jež všechny tyto ohromné proměny způsobila, nemůžeme být ani na chvíli na pochybách. Byl to vědecký socialis-

mus, co dalo perspektivy nového života masám našeho lidu, bylo to životodárné učení Marxe a Lenina, co nám umožnilo v tak krátké době dostat se na dohled dovršení cesty k socialismu. Připomeňme si rozbor, který byly podávány na sjezdech a konferencích a na zasedáních Ústředního výboru naší strany a z nichž každý — v posledních letech zejména sjezd X. a XI. — stal se závažným mezníkem v dějinách naší vlasti posledních patnácti let, a to mezníkem tím významnějším, že se na každém z nich promítala vždy i problematika širších souvislostí, jak je přinášely zejména památné sjezdy KSSS. Bylo to velké učení Leninovo, co i u nás proniklo do mas a stalo se reálnou silou otevírající výhledy nové společenské soustavy, a to ne pouze v měřítku místním, nýbrž světovém, všelidském a co v poslední době ve svých dalších důsledcích otevřelo perspektivy přímo kosmické. V tom, čeho dnes vzpomínáme, slavíme tedy především i vítězství rodné komunistické strany, pod jejímž obezřetným vedením, spočívajícím na vědeckých základech, byly úspěšně vyřešeny všechny základní otázky našeho vývoje k socialismu.

Byla to strana, jež se stala i u nás vedoucí silou a jejíž bdělé, pozitivní, vytrvalé, a cílevědomé každodenní práci vděčíme za to, že byly v každé situaci správně odhadovány potřeby společnosti, přesně stanovovány cíle, voleny náležité prostředky i taktický postup a že v tom, co mezi námi roste, správně vždy bylo vyhledáváno vše to, co tu klíčí nového, zdravého a dobrého a na druhé straně pečlivě od toho oddělováno a odlišováno to, co je staré, neduživé a odumírající.

Bližší se k závěru naší přehlídky. Avšak na jednu stránku vývoje ČSSR musíme přece jen ještě upozornit. Ponechali jsme ji na konec, neboť vskutku jde o jednu z výslednic úspěchů a vítězství, kterých jsme vzpomenuli až dosud; jde o stránku, do níž jako by se celkově promítala různá vítězství dílčí. Mám na mysli mezinárodní postavení naší vlasti, v němž za uplynulých 15 let můžeme zaznamenat změny nejhlubší a nejradostnější.

Československo, tak jak vzniklo na konci první světové války, bylo míčkem, kterým si pohrávaly věrolomné kapitalistické velmoci. Smutnou zásluhu o to měla sama česká a slovenská buržoazie jako třída tehdy vládnoucí. Přesvědčivým dokladem byl zde Mnichov v r. 1938, kdy západní velmoci, a to dokonce „spojenecké“, naši vlast lehce obětovaly Hitlerovi v zájmu svých černých kalkulací, jež směřovaly k likvidaci Sovětského svazu. Ještě těsně po osvobození byly na straně buržoazie různé podobné výpočty živé. Ale jen na krátko. Dnes už je dávno zcela jiná situace. Bezpečné mezinárodní postavení naší země nemá prostě v historii období. Je to dnes přední země mezi státy své velikosti, daleko zastiňující svým významem a politickou vahou mnohé státy s větším počtem obyvatelstva a s větším územím. Nikdy ještě nerozvinuly se tak bohatě naše mezinárodní

styky. Nikdy ještě více nerozkvétal náš zahraniční obchod. Nikdy ještě neměli jsme tolik a tak prospěšných smluv politických a dohod obchodních a kulturních. Je to dokonalé vítězství naší orientace na nerozborné spojení se Sovětským svazem, jemuž náš lid nikdy nezapomene, že roku 1938 jediný byl ochoten spolu s námi se bít a který r. 1939 jediný vznesl vážný protest proti potupné okupaci. Není zásady, jež by hlouběji byla zakotvena v srdcích každého Čecha a Slováka než zásada „Se Sovětským svazem na věčné časy“. Nejen osvobození v r. 1945 samo, nýbrž i celých dalších 15 let dokázaly nad slunce jasněji, že ve světě nemáme lepších přátel než jsou naši sovětské bratři.

Toho, o čem jsem až dosud hovořil, bude v příštích letech vzpomínáno vždy znovu a znovu. Přejde rok 1965, kdy současně s dvacátým výročím budeme klást účty z třetí pětiletky, o níž nepochybujeme, že bude opět stupněm vítězným. Přejde rok 1970, kdy naše vzkvétající Československo, pevně už tkvící v základech k o m u n i s m u, tato skutečná květina v zahradě nového světa, bude hledět zpět na své hrdinské počátky se stupně čtvrtstoletého a kdy historii bude patřit svým způsobem i vše to, čeho v tomto roce jsme se ještě nedožili.

Budiž i to pro nás připomínkou. Žijeme v čase, který letí a který nás bude jednou hodnotit a soudit. To, co máme za sebou, je beze sporu velké a slavné. Podnikli jsme velmi zběžný přehled toho za pouhých 15 let. Uvážíme-li, kolik úspěchů může přinést budoucnost, zatočí se nám až hlava nad vyhlídkami, jež nám dává těchto prvních 15 let. Ukažme se hodnými i této ještě větší a ještě slavnější budoucnosti, do níž jdeme. Je zde místo pro každý talent, pro každou práci, pro každý mozek a pro každou ruku. Tato naše malá slavnost koná se na ústředním celostátním vědeckém pracovišti v oboru státu a práva a moje slova často nesla se k tomu, co právě na tomto poli bylo vykonáno. Jsme si jisti, že pro nové, o b r o z e n é právnictví i příští generace budou mít úkoly, jež nikdo jiný nebude moci odborně řešit. Je však třeba opatřit si pro tyto úkoly b u d o u c n o s t i včas náležitou výzbroj, výzbroj politickou, morální, a ovšem především odborně teoretickou; avšak v každém případě takovou, jež by těsným spětím s potřebami praxe a vědeckým poznáním minulosti i předvídáním nových nutností budoucnosti byla zárukou toho, že příští právník, jako operativní znalec zákonů a zásad n e p o u z e p r á v n í c h, bude užitečným činitelem i v organizaci společnosti, jejíž obrysy se teprve vzdáleně rýsují.

Nechť se ukáže, že toto patnácté výročí osvobození Československa Sovětskou armádou zdravíme i my, pracovníci věd o státu a právu, ve znamení příprav k novým úspěchům v boji za dovršení socialistické výstavby! Vždyť je to právě tento obor práce, v němž jdeme již dávno zcela jednotni v bojovém šiku k dalšímu a dalšímu rozvoji socialistické vlasti a k novým

a novým zápasům za šťastný život lidu našich i jiných národů v trvalém míru. Ať dále rozkvétá naše Československo! Ať žije Sovětský svaz, mohutná velmoc míru, průkopník nové, šťastnější éry lidstva! Čest patnácti letům vítězné práce našeho lidu! Vzhůru ke komunismu!